

Formularz zgłaszania uwag do projektu Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030

L.p.	Podmiot zgłaszający uwagę	Tytuł rozdziału / podrozdziału, strona	Treść uwagi	Propozycja konkretnego zapisu zmiany	Uzasadnienie
1	Fundacja WWF Polska	WYZWANIA ROZWOJOWE KRAJU I REGIONÓW DO 2030 ROKU W ŚWIETLE ANALIZ TERYTORIALNYCH (s.7)	Fundacja WWF Polska z zadowoleniem odnotowuje wymienienie zmiany klimatu jako megatrendu, który ma wpływ kształtujący na społeczeństwa i gospodarki, sugerujemy jednak dodanie do niego przymiotnika „antropogeniczne”.		Sugerujemy dodanie przymiotnika „antropogeniczne” ponieważ anomalie klimatyczne, które dziś obserwujemy (tj. jak ponadprzeciętne przyspieszenie zwiększania się średniej temperatury Ziemi) wiążą się z działaniami człowieka i wymykają się naturalnym cyklom klimatycznym.
2	Fundacja WWF Polska	Wyzwanie 4. Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach (s.22)	Uwaga do zdania: „Nadal w wielu miastach, zwłaszcza małych i średnich, odczuwalny jest zarówno brak dogodnych połączeń, jak i brak nowoczesnego, niskoemisyjnego taboru.” Fundacja WWF z zadowoleniem przyjmuje podkreślenie wymogu niskoemisyjności w doborze pojazdów do transportu publicznego oraz podkreślenie konieczności rozbudowy infrastruktury transportu publicznego poza dużymi aglomeracjami.		
3	Fundacja WWF Polska	Wyzwanie 4. Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach (s.26)	Uwaga do zdania: „Ponadto przestarzała i niedoinwestowana infrastruktura energetyczna, niski stopień wykorzystania odnawialnych źródeł energii i paliw alternatywnych, brak niskoemisyjnych jednostek o dużej mocy działających w podstawie systemu energetycznego oraz wysoka energochłonność gospodarki wpływa niekorzystnie na zmiany klimatyczne. Wyzwanie stanowić będzie zatem dochowanie zobowiązań w dziedzinie ochrony środowiska.” Fundacja WWF Polska postuluje doprecyzowanie o jakie zobowiązania chodzi, ze szczególnym podkreśleniem wagi celów polityki klimatycznej Unii Europejskiej tj. jak obniżenie poziomu emisji gazów cieplarnianych, zwiększenie produkcji energii ze źródeł odnawialnych oraz zwiększenie efektywności energetycznej.		
4	Fundacja WWF Polska	Wyzwanie 6. Przeciwdziałanie	„Do grupy obszarów o istotnej koncentracji problemów rozwojowych, związanych ze specyficzną strukturą gospodarki zalicza się również Śląsk (37) . Region ten cechuje		Fundacja WWF Polska stoi na stanowisku, że dalszy zrównoważony

		nierównościami terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych oraz niwelowanie sytuacji kryzysowych na obszarach zdegradowanych (s.35)	<p>stopniowe spowalnianie tempa wzrostu gospodarczego będące konsekwencją uzależnienia regionalnej gospodarki od tradycyjnych sektorów przemysłowych.”</p> <p>Zwracamy się prośbą o udostępnienie dokumentu, do którego referuje przypis 37.</p> <p>Postulujemy także doprecyzowanie w dokumencie jakie tradycyjne sektory przemysłowe wpływają na aktualną sytuację w regionie i jaka jest skala tego wpływu.</p>	<p>rozwój Śląska wymaga dywersyfikacji przemysłu w regionie. W naszym raporcie zatytułowanym: „<i>Od restrukturyzacji do trwałego rozwoju Przypadek Górnego Śląska</i>” wskazujemy kierunki i rekomendacje do dalszej rozbudowy bazy przemysłowej Śląska, w szczególności oparciu jej o przetwórstwo przemysłowe. Aby to mogło nastąpić w przy systemowym wsparciu środków krajowych konieczne jest dokładne określenie skali problemu i dzisiejszej roli przemysłów górniczego i hutniczego w kreowaniu wartości dodanej, aby w sposób właściwy skierować środki do beneficjentów. Według danych zawartych w raporcie WWF/Wise Europa udział górnictwa w wartości dodanej brutto wytworzonej w województwie śląskim nie wynosił więcej niż 6% w roku 2015. Jednocześnie wiemy, że dochodowość górnictwa jest niska. Postulujemy przedstawienie problemu w sposób wyczerpujący, co ułatwi odpowiednio dobrać adekwatne rozwiązania.</p>
5	Fundacja WWF Polska	Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym (s.49)	<p>„Istotnym czynnikiem generującym problemy o charakterze gospodarczym, społecznym i środowiskowym była transformacja ustrojowa i restrukturyzacja przemysłu prowadzona w latach 90-tych ubiegłego wieku. Dotknęła ona w szczególności ośrodki przemysłowe o silnie zakorzenionym przemyśle ciężkim. Niska konkurencyjność zakładów przemysłowych i degradacja środowiska oraz procesy depopulacyjne w znacznym stopniu osłabiają potencjał tych ośrodków. Obszarem o najwyższej koncentracji tych problemów jest Śląsk, dla którego koniecznym stało się wsparcie z poziomu krajowego procesów reindustrializacji, rozwoju w regionie branż kreatywnych i nowoczesnych oraz projektów rewitalizacji.”</p> <p>Fundacja WWF przy współpracy Warszawskim Instytutem Studiów Europejskich (Wise</p>	<p>W raporcie zatytułowanym: „<i>Od restrukturyzacji do trwałego rozwoju Przypadek Górnego Śląska</i>” zawarliśmy także dokładną analizę wyzwań dla Śląska i rekomendacje dla polityki rozwojowej, mogącej doprowadzić do osiągnięcia przez Śląsk poziomu rozwoju zbliżonego do państw Europy Zachodniej, które mogą być pomocne w kształtowaniu wspomnianego wsparcia.</p>

			Europa) w listopadzie 2018 opublikowała analizę dotyczącą dalszych perspektyw rozwoju gospodarczego Górnego Śląska. Mamy nadzieję, że publikacja ta okaże się cennym dodatkiem do analiz przeprowadzonych na potrzeby przygotowania dokumentu KSRR.	
6	Fundacja WWF Polska	1.2. Wykorzystywanie potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze (s. 54)	„Zakres interwencji będzie dostosowany do potrzeb danego miasta i obejmie wybrane z poniższego katalogu działania: (...) <ul style="list-style-type: none"> • podejmowanie inicjatyw na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska oraz dostosowania/adaptacji obszarów zurbanizowanych do zmian klimatu (w dziedzinach: produkcji, usług, atrakcyjności osiedleńczej i turystyki);” Postulujemy dodanie do powyższego zakresu wymiarów tj. zdrowie i jakość życia .	Według wskaźnika Social Progress Index województwo śląskie charakteryzuje się niską jakością życia, za co w dużej mierze odpowiada wyjątkowo zła jakość środowiska naturalnego (ostatnie miejsce wśród 272 europejskich regionów objętych analizą), w tym w szczególności bardzo wysokie zanieczyszczenie powietrza, negatywnie rzutuujące na stan zdrowia mieszkańców regionu ¹ . Wynik ten znajduje potwierdzenie również w innych źródłach: zgodnie ze statystykami przygotowanymi przez Światową Organizację Zdrowia (WHO, 2018), aż 36 z 50 najbardziej zanieczyszczonych pyłami PM10 oraz PM2.5 miast w Europie leży w Polsce. Spośród nich aż 13 znajduje się w obrębie województwa śląskiego – są to zarówno stosunkowo małe miasta, takie jak Żywiec czy Rybnik, jak i te największe – Bielsko-Biała, Sosnowiec czy Katowice. Z kolei, zgodnie z danymi wojewódzkiej inspekcji środowiska, w 2016 roku we wszystkich pięciu strefach województwa śląskiego doszło do przekroczenia dopuszczalnego poziomu stężenia pyłów PM10. Silnie

¹ Od restrukturyzacji do trwałego rozwoju Przepadek Górnego Śląska”, s.23

				zwiększa to ryzyko zachorowania na choroby układu krążenia i układu oddechowego w regionie ² . Uważamy, że wpływ powyższych czynników jest warte odnotowania w dokumencie KSRR.
7	Fundacja WWF Polska	1.5.2. Infrastruktura komunalna (s. 60)	<p>„Ważne znaczenie mieć będzie podejmowanie działań w zakresie ograniczania emisji zanieczyszczeń powietrza, powstających w wyniku spalania odpadów w sektorze bytowo-komunalnym. Działania w ramach tego obszaru problemowego prowadzone będą w całym kraju oraz w szczególności na terenach, na których występują znaczne przekroczenia norm jakości powietrza z systemów grzewczych. Ograniczenie zjawiska niskiej emisji na obszarach zurbanizowanych możliwe będzie dzięki rozwojowi efektywnego energetycznie niskoemisyjnego ciepłownictwa systemowego i małych kotłowni lokalnych oraz standaryzacji kotłów grzewczych na paliwa stałe oraz paliw stałych wykorzystywanych w ogrzewaniu indywidualnym i kotłowniach lokalnych.”</p> <p>Postulujemy dodanie słów „niskiej jakości paliw” w powyższym fragmencie, w zdaniu:</p> <p>„Ważne znaczenie mieć będzie podejmowanie działań w zakresie ograniczania emisji zanieczyszczeń powietrza, powstających w wyniku spalania odpadów i niskiej jakości paliw w sektorze bytowo-komunalnym.”</p>	<p>Nie należy pomijać problemu odpadów węglowych dostępnych na rynku (muły, miały, flotokoncentraty), których spalanie masowo w gospodarstwach domowych w znacznym stopniu przyczynia się do problemu niskiej emisji.</p> <p>Mając świadomość, że rozporządzenie regulujące rynek paliw stałych wejdzie w życie dopiero w roku 2020 uważamy, że paliwa powinny być wspomniane jako element problemu..</p>
8	Fundacja WWF Polska	1.3. Przyspieszenie transformacji profilu gospodarczego Śląska (s. 56)	<p>Postulujemy, aby do zakresu koniecznej interwencji dopisać:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ustrukturyzowanie rzetelnej wymiany wiedzy o malejącym udziale górnictwa węgla kamiennego w regionie i przygotowanie alternatywnych opcji zatrudnienia i programów wsparcia dla osób odchodzących z górnictwa w latach 2020-2030 oraz później; • transparentne i jasne zakomunikowanie władzom lokalnym, pracownikom, kooperantom i mieszkańcom terminów zamykania kopalni, w celu przygotowania wszystkich interesariuszy na zmianę i stworzenie możliwości zarządzania zmianą	<p>Budowanie wzrostu gospodarczego Śląska i dobrobytu jego mieszkańców nie może odbywać się z pominięciem problemu górnictwa.</p> <p>Z analiz przeprowadzonych na zlecenie WWF Polska wynika, że rozwój gospodarczy województwa śląskiego nie jest związany z górnictwem i konwencjonalną energetyką. Już dziś</p>

² ibidem.

			<p>bez kosztów społecznych i gospodarczych;</p> <ul style="list-style-type: none"> • jasne wskazanie grupy, w ramach której, powyższe zmiany powinny być dyskutowane i która powinna zaproponować kompleksowy plan sprawiedliwej transformacji dla Śląska.	<p>skala działania i wpływu tych sektorów jest dużo mniejsza, niż wynikałoby to z jej społecznej i politycznej percepcji, a industrializacja województwa śląskiego opiera się na branżach niepowiązanych z kompleksem energetyczno-wydobyczym. Podobnie będzie także w przyszłości, bowiem w żadnym przemysłowym regionie Europy górnictwo węgla kamiennego, przemysł ciężki i tradycyjna energetyka nie odgrywają znaczącej roli gospodarczej. W województwie śląskim schyłek górnictwa węglowego następuje w wyniku nałożenia się problemów geologicznych na szybko rosnące koszty pracy. Powoduje to stopniowy, lecz nieuchronny spadek opłacalności wydobycia węgla, który w horyzoncie dwóch dekad doprowadzi do zakończenia pracy większości dziś funkcjonujących kopalni. Zaakceptowanie tego stanu rzeczy i przyjęcie roli koordynacyjnej przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju pozwoliłoby na określenie planu i wdrożenie działań wspomagających niezakłócony rozwój województwa, a zarazem przeprowadzenie niezbędnej transformacji w sposób zrównoważony i bezpieczny dla osób zatrudnionych w branży wydobywczej. Pozwoli to też na uniknięcie problemów społecznych towarzyszących poprzednim restrukturyzacjaom.</p>
--	--	--	---	---

9	Fundacja WWF Polska	Wyzwanie 4. Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach (s.22)	<p>Zapis brzmiący:</p> <p>„Kolejne wyzwania w zakresie rozwoju sieci transportowej dotyczą braku spójnej sieci dróg żeglugi śródlądowej. Wymagania stawiane drogom o znaczeniu międzynarodowym spełniało w Polsce w 2017 roku zaledwie 5,9% długości dróg wodnych. Wykorzystanie żeglugi śródlądowej, zarówno w przypadku transportu pasażerów i towarów, wynosi więc poniżej 1%, tj. znacząco mniej niż średnia unijna. Rozwój tej gałęzi transportu wymaga realizacji wieloletniego planu inwestycji infrastrukturalnych, a także wsparcia powiązań o charakterze multimodalnym z pozostałymi gałęziami transportu (w szczególności z koleją).”</p> <p>zastąpić zapisem brzmiącym:</p> <p>„Kolejne wyzwania w zakresie rozwoju sieci transportowej dotyczą żeglugi śródlądowej. Wymagania stawiane drogom o znaczeniu międzynarodowym spełniało w Polsce w 2017 roku 5,9% długości dróg wodnych. Wykorzystanie żeglugi śródlądowej, zarówno w przypadku transportu pasażerów i towarów, wynosi więc poniżej 1%, tj. znacząco mniej niż średnia unijna. Jednakże z uwagi na bardzo wysokie koszty oraz uwarunkowania środowiskowe, a w szczególności unikatowe przyrodnicze i krajobrazowe walory polskich rzek, rozwój śródlądowych dróg wodnych o międzynarodowych standardach nie jest uzasadniony. Gospodarcze wykorzystywanie rzek wymaga opracowania i realizacji wieloletniego planu rekreacyjnego i turystycznego wykorzystania rzek, zapewniającego harmonijne połączenie celów gospodarczych i społecznych z celami ochrony przyrody.”</p>	<p>W warunkach naszego kraju możliwość wykorzystania rzek dla potrzeb rozwoju towarowej żeglugi śródlądowej jest silnie ograniczona ze względu na relatywnie niskie średnioroczny przepływy największych rzek polskich rzek (Wisły, Odry, Wary, Noteci, Bugu), które są kilka do kilkanaście razy niższe niż w rzekach w innych krajach europejskich (np. w Woldze, Dunaju, Renie). Spodziewany wzrost przewozów polskimi śródlądowymi drogami wodnymi po podniesieniu ich standardu do co najmniej IV klasy to zaledwie ok. 1% przewozów transportem samochodowym. Budowa dróg wodnych o międzynarodowym standardzie wiązałaby się z koniecznością kaskadacji Odry i Wisły, tj. przekształcenia tych rzek w ciąg tzw. mokrych zbiorników zaporowych. Należy podkreślić, że wbrew potocznym opiniom zbiorniki mokre budowane dla potrzeb żeglugi i hydroenergetyki negatywnie wpływają na efektywność zarządzania ryzykiem powodziowym. Zbiorniki mokre powodują obniżenia naturalnej zdolności retencyjnej rzek, a w rezultacie zamiast efektywnie zmniejszać ryzyko powodzi, znacząco je zwiększają. Przegradzanie rzek budowlami piętrzącymi wodę jest silnie destruktywne dla środowiska. Jest to jedną z najważniejszych przyczyn</p>
---	------------------------	---	---	--

				<p>wymierania ryb wędrownych. Rozwój towarowej żeglugi śródlądowej (dostosowanie dróg wodnych do międzynarodowych standardów) w warunkach polskich rzek oznacza bardzo silną kolizję z celami ochrony przyrody, gdyż:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. spowoduje wielkoobszarowe, nieodwracalne zniszczenia ok. 1200 km bieżących unikatowych na skalę Europy cennych przyrodniczo wielkich rzek i ich dolin, w tym całkowite zniszczenie lub poważne zdegradowanie 8 obszarów Natura 2000 i 10 rezerwatów przyrody na Wiśle oraz 16 obszarów Natura 2000 i 4 parków krajobrazowych wzdłuż Odry, 2. spowoduje wymarcie największych krajowych populacji lęgowych gatunków ptaków, dla których miejscem rozrodu są wiślane piaszczyste wyspy i strome brzegi (rybitwa rzeczna, rybitwa białoczelna, mewa siwa, mewa białogłowa, mewa czarnogłowa, sieweczka rzeczna, sieweczka obroźna, zimorodek, brzegówka), 3. przekreśli szanse na zakończenie sukcesem prowadzonych od wielu lat programów odtworzenia
--	--	--	--	--

				<p>populacji ryb wędrownych w dorzeczu Wisły i Odry (jesiotra ostronosiego, łososia, troci wędrownej, certy),</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. spowoduje wymarcie odradzającej się populacji parposza, 5. uniemożliwi restytucję populacji węgorza w dorzeczu Wisły i Odry, 6. spowoduje znaczącą redukcję wielkości populacji gatunków ryb prądolubnych, np. brzany, świnki, bolenia. 7. może spowodować napływ do polskich rzek gatunków inwazyjnych pochodzących ze zlewni Morza Czarnego. <p>Silna kolizja planów rozwoju żeglugi śródlądowej z celami ochrony przyrody, w tym z celami ochrony obszarów sieci Natura 2000, powoduje, że bardzo mało prawdopodobne jest pozyskanie środków unijnych na pokrycie kosztów budowy w Polsce międzynarodowych śródlądowych dróg wodnych, szacowanych na co najmniej ok. 70 - 90 mld PLN. Powszechnym zjawiskiem jest zaniżanie kosztów planowanych przedsięwzięć hydrotechnicznych. Zatem w praktyce koszty budowy na polskich rzekach międzynarodowych śródlądowych dróg wodnych mogą być nawet dwukrotnie wyższe niż planowane. Przeznaczenie kwoty 70 – 200 mld PLN na rozwój śródlądowych</p>
--	--	--	--	--

				<p>dróg wodnych będzie się wiązała z ogromnym marnotrawstwem środków publicznych, które o wiele lepiej mogłyby być wykorzystane dla rozwiązania innych, znacznie ważniejszych z perspektywy rozwoju regionalnego problemów, takich jak poprawa bezpieczeństwa powodziowego oraz rozwiązanie problemu smogu.</p> <p>Z perspektywy potrzeby rozwoju przyjaznej środowisku, nowoczesnej sieci transportowej w Polsce, pod każdym względem znacznie lepszą alternatywa wobec rozwoju żeglugi śródlądowej jest rozwój transportu kolejowego.</p> <p>W związku z powyższym nie należy oczekiwać, że rozwój międzynarodowych towarowych dróg wodnych powiązany z kaskadyzacją i kanalizacją dużych polskich rzek będzie w istotny sposób sprzyjał rozwojowi regionalnemu. Wręcz przeciwnie, odciągnie znaczące środki publiczne od rozwiązania znacznie ważniejszych problemów.</p> <p>W ocenie Fundacji rozwojowi regionalnemu będzie znacznie lepiej służyć opracowanie i realizacja planu rekreacyjnego i turystycznego wykorzystania rzek, gwarantującego harmonijne połączenie celów gospodarczych z potrzebą ochrony unikatowych walorów przyrodniczych i krajobrazowych polskich rzek.</p>
--	--	--	--	--

10	Fundacja WWF Polska	5. Źródła finansowania (s. 102)	Z zapisu brzmiącego „W ramach SRT realizowane będą m.in. inwestycje w niskoemisyjne/zeroemisyjne środki transportu, inwestycje drogowe i kolejowe, śródlądowe drogi wodne i porty, infrastruktura na potrzeby czystego transportu miejskiego, inteligentne systemy transportowe, ścieżki rowerowe i piesze. Zadania z zakresu gospodarki ściekowej i ochrony wód, gospodarki odpadami, ochrony powietrza i klimatu, ochrony przed zagrożeniami naturalnym oraz wywołanymi działalnością człowieka realizowane będą w ramach Polityki ekologicznej państwa 2030. Projekty mające na celu zapewnienie powszechnego dostępu do energii pochodzącej z różnych źródeł, w tym energii odnawialnej, energii jądrowej, efektywność energetyczna, bezpieczeństwo energetyczne uzyskają wsparcie w ramach Polityki energetycznej Polski.” usunąć słowa „śródlądowe drogi wodne i porty”.	Uzasadnienie jak wyżej.
11	Fundacja WWF Polska	3.1. Produktywność (s. 14)	Wnioskujemy o zmianę zapisu: Wysoki ogólny poziom produktywności gospodarki w znaczącym stopniu zależy m.in. od efektywnego wykorzystania zasobów pracy oraz od dużego udziału w strukturze gospodarki rodzajów działalności charakteryzujących się wysoką produktywnością w obszarze sektora usług i przemysłu. Z kolei duży udział rolnictwa, który cechuje się relatywnie niską wydajnością pracy, obniża ogólny poziom produktywności. zastąpić zapisem brzmiącym: Wysoki ogólny poziom produktywności gospodarki w znaczącym stopniu zależy m.in. od efektywnego wykorzystania zasobów pracy oraz od dużego udziału w strukturze gospodarki rodzajów działalności charakteryzujących się wysoką produktywnością w obszarze sektora usług i przemysłu. Z kolei duży udział rolnictwa, leśnictwa lub rybactwa, który cechuje się relatywnie niską wydajnością pracy, obniża ogólny poziom produktywności.	Doprecyzowanie zgodnie klasyfikacją rodzajów działalności z tabeli zamieszczonej na stronie 15. Proponujemy pisać o produktywności dla: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo.
12	Fundacja WWF Polska	5.1. Finanse samorządów. (s. 27)	Wnioskujemy o zmianę zapisu: Pozytywnie na tym tle wyróżniają się jednostki otaczające metropolie (Warszawa, Kraków), pozostałe miasta wojewódzkie (Olsztyn, Rzeszów), gminy z dużymi zakładami przemysłowymi (np. Kozienice) lub z nimi sąsiadujące (np. rejon Belchatowa), a także te, w których istotną rolę odgrywa funkcja turystyczna (np. Białowieża) oraz gospodarka leśna (m.in. Bieszczady).	Gospodarka leśna w Karpatach Wschodnich jest nieopłacalna, generuje straty. Dopłaty do Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krośnie, w latach 2010-2017, wyniosły prawie 600 mln. zł ³ Z drugiej strony Bieszczady to

³ <https://serwisy.gazetaprawna.pl/ekologia/artykuly/1325521,zwiekszona-wycinka-drzew-w-bieszczadach-czy-warto-scicac-drzewa.html>

			<p>zastąpić zapisem brzmiącym: Pozytywnie na tym tle wyróżniają się jednostki otaczające metropolie (Warszawa, Kraków), pozostałe miasta wojewódzkie (Olsztyn, Rzeszów), gminy z dużymi zakładami przemysłowymi (np. Kozienice) lub z nimi sąsiadujące (np. rejon Bełchatowa), a także te, w których istotną rolę odgrywa funkcja turystyczna (np. Białowieża, Bieszczady).</p>	<p>region turystyczny, odwiedzany przez rzesze turystów. Tylko wakacje 2018 roku (lipiec sierpień) na szlaki piesze weszło 251,4 tys. zwiedzających⁴. Stąd Bieszczady powinny być traktowane jako region rozwijający się o funkcje turystyczne.</p>
13	Fundacja WWF Polska	5.2. Zintegrowane planowanie rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego. S. 28 i 29	<p>Popieramy akapity mówiące o tym, że elementem efektywnego zarządzania rozwojem jest m.in. racjonalne gospodarowanie przestrzenią.</p>	
14	Fundacja WWF Polska	1.1.2. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją. S. 52	<p>Wnioskujemy o zmianę zapisu: organizacja systemu wsparcia dla firm działających lokalnie poprzez promowanie postaw przedsiębiorczych, inkubowanie przedsięwzięć wykorzystujących lokalny potencjał, sieciowanie przedsiębiorstw oraz wsparcie w eksporcie usług i produktów poza rodzimy region i środowisko lokalnych konsumentów; [...] uzupełnienie i dostosowanie infrastruktury technicznej (energetycznej, telekomunikacyjnej, wodno-kanalizacyjnej) i społecznej na potrzeby rozwoju gospodarczego i mieszkańców oraz modernizacja infrastruktury transportowej łączącej obszary zagrożone trwałą marginalizacją z lokalnymi, subregionalnymi i regionalnymi ośrodkami rozwoju (patrz kierunek 1.5 Infrastruktura wspierająca dostarczanie usług publicznych); [...] wsparcie kultury i rozwój kapitału społecznego, jako ważnych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego danego obszaru, w tym integracji społeczności lokalnej na rzecz rozwoju lokalnego (m.in. poprzez tworzenie „miejsc trzecich” poza domem i pracą, pozwalających na kształtowanie postaw: sprzyjających kooperacji, kreatywności, komunikacji, powstawaniu oddolnych inicjatyw oraz wzmacnianiu integracji społecznej);</p> <p>zastąpić zapisem brzmiącym</p>	<p>W dokumencie brakuje podkreślenia, że ogromnym walorem rozwoju regionów może być dziedzictwo kulturalne, przyrodnicze i krajobraz, w szczególności w kontekście rozwoju usług turystycznych. W regionach, w których przyciąganie inwestorów jest trudne, warto wykorzystać szanse rozwoju turystyki w oparciu o przyrodę, kulturę lub krajobraz. Propozycja zmiany tekstu uzupełnia KSRR o wyżej wymienione zagadnienia.</p>

⁴ https://www.bdpn.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=2367&Itemid=1

			<p>organizacja systemu wsparcia dla firm działających lokalnie poprzez promowanie postaw przedsiębiorczych, inkubowanie przedsięwzięć wykorzystujących lokalny potencjał, wliczając dziedzictwo kulturalne, przyrodnicze i krajobraz, sieciowanie przedsiębiorstw oraz wsparcie w eksporcie usług i produktów poza rodzimy region i środowisko lokalnych konsumentów; [...]</p> <p>uzupełnienie i dostosowanie infrastruktury technicznej (energetycznej, telekomunikacyjnej, wodno-kanalizacyjnej), społecznej i turystycznej na potrzeby rozwoju gospodarczego i mieszkańców oraz modernizacja infrastruktury transportowej łączącej obszary zagrożone trwałą marginalizacją z lokalnymi, subregionalnymi i regionalnymi ośrodkami rozwoju (patrz kierunek 1.5 Infrastruktura wspierająca dostarczanie usług publicznych); [...]</p> <p>wsparcie kultury, ochrony dziedzictwa przyrodniczego i rozwój kapitału społecznego, jako ważnych czynników rozwoju społeczno- gospodarczego danego obszaru, w tym integracji społeczności lokalnej na rzecz rozwoju lokalnego (m.in. poprzez tworzenie „miejsc trzecich” poza domem i pracą, pozwalających na kształtowanie postaw: sprzyjających kooperacji, kreatywności, komunikacji, powstawaniu oddolnych inicjatyw oraz wzmocnieniu integracji społecznej) oraz turystyki;</p>	
15	Fundacja WWF Polska	Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych. (s. 63)	<p>Wnoskujemy o zmianę zapisu:</p> <p>W kontekście kapitału terytorialnego ważny jest również kapitał naturalny, który – zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju – powinien być wykorzystywany w sposób minimalizujący negatywne środowiskowe skutki procesów wzrostu gospodarczego. Utrzymywanie kapitału naturalnego, w tym jakości takich dóbr publicznych, jak powietrze, czy woda, w stanie akceptowalnym z punktu widzenia wymogów prawa oraz oczekiwań społecznych jest czynnikiem pozytywnie wpływającym na atrakcyjność inwestycyjną i osiedleńczą, a przez to – również na konkurencyjność. Pożądane są zatem np. w miastach rozwiązania oparte na środowisku naturalnym, które włączają jego elementy w przestrzeń miejską, np. zieleni i wodę, do rozwiązywania problemów miejskich i podnoszenia jakości przestrzeni w miastach. W kontekście rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności wśród działań wpływających pozytywnie na kapitał naturalny wskazać można promowanie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym.</p> <p>zastąpić zapisem brzmiącym</p> <p>W kontekście kapitału terytorialnego ważny jest również kapitał naturalny, który – zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju – powinien być wykorzystywany w sposób minimalizujący negatywne środowiskowe skutki procesów wzrostu gospodarczego.</p>	<p>W dokumencie brakuje podkreślenia, że ogromnym walorem rozwoju regionów może być dziedzictwo kulturalne, przyrodnicze i krajobraz, w szczególności w kontekście rozwoju usług turystycznych. W regionach, w których przyciąganie inwestorów jest trudne, warto wykorzystać szanse rozwoju turystyki w oparciu o przyrodę, kulturę lub krajobraz. Propozycja zmiany tekstu uzupełnia KSRR o wyżej wymienione zagadnienia.</p>

			<p>Utrzymywanie kapitału naturalnego, w tym jakości takich dóbr publicznych, jak siedliska przyrodnicze, gatunki chronionych organizmów, powietrze, czy woda, w stanie co najmniej akceptowalnym z punktu widzenia wymogów prawa oraz oczekiwań społecznych jest czynnikiem pozytywnie wpływającym na atrakcyjność inwestycyjną i osiedleńczą, a przez to – również na konkurencyjność. Pożądane są zatem np. w miastach rozwiązania oparte na środowisku naturalnym, które włączają jego elementy w przestrzeń miejską, np. zieleni i wodę, do rozwiązywania problemów miejskich i podnoszenia jakości przestrzeni w miastach. W kontekście rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności wśród działań wpływających pozytywnie na kapitał naturalny wskazać można promowanie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym. Na obszarach wiejskich kapitał naturalny istotny jest ze względu na rozwój turystyki i związanych z nią usług. Rozwój usług turystycznych opartych o dziedzictwo przyrodnicze, w szczególności obszary chronione jak parki narodowe i rezerwy przyrody, stanowić powinien ważny czynnik rozwoju regionu oraz zapobieganiu lub zmniejszaniu marginalizacji regionalnej. W kontekście rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności wśród działań wykorzystujących kapitał naturalny dla rozwoju regionu wskazać można promowanie transformacji w kierunku rozwoju opartego na zrównoważonej turystyce.</p>	
16	Fundacja WWF Polska	2.2 Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym. (s. 68)	<p>Wnioskujemy o zmianę zapisu: Wspieranie strefy gospodarczej w polityce regionalnej skupiać się będzie na tworzeniu warunków dla rozwoju przedsiębiorczości na różnych obszarach (zarówno miejskich, jak i wiejskich) oraz rozwijaniu atrakcyjności inwestycyjnej. W prowadzonej działalności gospodarczej wykorzystywane będą w szerszym zakresie lokalne potencjały prorozwojowe. Dotyczy to dostępnych zasobów pracy, jak również regionalnych i lokalnych instytucji prorozwojowych, zasobów środowiska oraz tradycji jako nośnika przewagi konkurencyjnej. Wspieranie przedsiębiorczości w ośrodkach miejskich (głównie w ośrodkach wojewódzkich i dużych miastach) charakteryzujących się odpowiednim potencjałem wiedzy, nauki i gospodarki obejmie w szczególności zwiększenie wykorzystania innowacji w działalności przedsiębiorstw, tworzenie przez firmy innowacji w zakresie technologii, produktów i usług oraz dostosowanie przedsiębiorstw do standardów środowiskowych. Wzmocnienie koncentracji działań proinnowacyjnych w przedsiębiorstwach oznacza wykorzystanie tych sektorów i technologii, których rozwój ma największy wpływ na innowacyjność gospodarek regionalnych i które powiązane są z krajowymi lub regionalnymi inteligentnymi specjalizacjami.</p> <p>zastąpić zapisem brzmiącym Wspieranie strefy gospodarczej w polityce regionalnej skupiać się będzie na tworzeniu</p>	<p>W dokumencie brakuje podkreślenia, że ogromnym walorem rozwoju regionów może być dziedzictwo kulturalne, przyrodnicze i krajobraz, w szczególności w kontekście rozwoju usług turystycznych. W regionach, w których przyciąganie inwestorów jest trudne, warto wykorzystać szanse rozwoju turystyki w oparciu o przyrodę, kulturę lub krajobraz. Propozycja zmiany tekstu uzupełnia KSRR o wyżej wymienione zagadnienia.</p>

			<p>warunków dla rozwoju przedsiębiorczości na różnych obszarach (zarówno miejskich, jak i wiejskich) oraz rozwijaniu atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej. W prowadzonej działalności gospodarczej wykorzystywane będą w szerszym zakresie lokalne potencjały prorozwojowe, w tym dziedzictwo przyrodnicze (np. marka parku narodowego itp.). Dotyczy to dostępnych zasobów pracy, jak również regionalnych i lokalnych instytucji prorozwojowych, zasobów przyrodniczych, krajobrazu oraz tradycji jako nośnika przewagi konkurencyjnej. Wspieranie przedsiębiorczości w ośrodkach miejskich (głównie w ośrodkach wojewódzkich i dużych miastach) charakteryzujących się odpowiednim potencjałem wiedzy, nauki i gospodarki obejmie w szczególności zwiększenie wykorzystania innowacji w działalności przedsiębiorstw, tworzenie przez firmy innowacji w zakresie technologii, produktów i usług oraz dostosowanie przedsiębiorstw do standardów środowiskowych. Wzmocnienie koncentracji działań proinnowacyjnych w przedsiębiorstwach oznacza wykorzystanie tych sektorów i technologii, których rozwój ma największy wpływ na innowacyjność gospodarek regionalnych i które powiązane są z krajowymi lub regionalnymi inteligentnymi specjalizacjami. Wspieranie przedsiębiorczości na obszarze wiejskim oparte będzie również na potencjale turystycznym, które oferują zasoby przyrodnicze (w tym obszary chronione jak parki narodowe, rezerваты, obszary Natura 2000), krajobrazowe (w tym doliny naturalnych rzek) oraz kulturowe.</p>	
17	Fundacja WWF Polska	Tabela 2. Szacunkowa tabela finansowa KSRR (mln zł). (s.104)	Przewidziano bardzo niskie wsparcie dla rozwoju turystyki, która jest dużą szansą rozwoju obszarów wiejskich. Wnioskujemy o znaczące podwyższenie tej kwoty.	